

Krajinski park ZGORNJA IDRIJCA

2

3

Na samotnih poteh, v divjih globelih in bujnih gozdovih, ob brzicah, slapovih in tolmunih bomo odkrivali redke rastlinske vrste, zanimive geološke pojave in edinstvene tehniške spomenike.

Organizacija
Združenih narodov
za izobraževanje,
znanost in kulturo

Idrija
UNESCO
Globalni
Geopark

Značilni viseči mostovi povezujejo bregove Idrijce.

Spoznamo bogastvo KRAJINSKEGA PARKA

Razgiban svet, ki sta ga izdolbli Idrijca in Belca s pritoki, nam razkriva soteske, geološke preseke, številne slapove, slikovite tolmane in izvire odlične vode. Značilno je menjavanje prepustnih in neprepustnih kamnin različne sestave, trdnosti, starosti, barv in oblik s sledovi davnega življenja. V prepustnih kamninah so se razvili kraški pojavi, najdemo pa tudi magmatske kamnine, ki kažejo na vulkansko dogajanje v daljni preteklosti.

Vsa ta raznolikost skupaj s prepletanjem mediteranskega in alpskega podnebja pripomore k pestrosti rastlinstva in živalstva.

Strma pobočja nad strugo Idrijce in Belce pokrivajo **gozdovi**, ki so bili v preteklosti pomembna surovina in energijski vir za delovanje rudnika. Danes pa imajo gospodarsko, biotopsko in varovalno vlogo.

Reka Idrijca, po kateri se park imenuje, izvira pod Mrzlo Rupno na robu Vojskarske planote. Je ena najčistejših in za ribolov najprivlačnejših slovenskih rek.

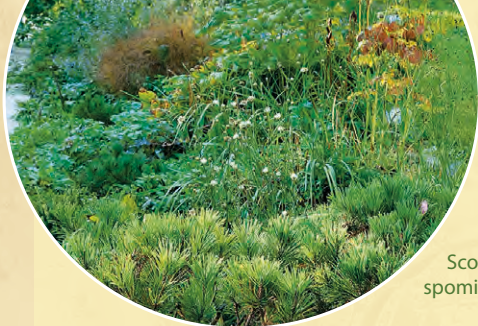
Spoznamo skupaj krajinski park – peš, s kolesom, nekatere daljše poti pa lahko prevozimo z avtom.

2 Ob Rakah – "Po poti idrijskih naravoslovcev"

Na začetku rak nas na idrijske znamenite botanike opomni **Scopolijev spominski vrt**. Predstavi nam podobo naše cvetoče krajine. Tu so svoje poti pričevali pionirski raziskovalci takrat še nepoznane narave in začeli razvijati evropske naravoslovne znanosti.

Nad Scopolijevim vrtom in rudniško kovačijo se dviguje **izvozni stolp Jožefovega jaška**, ki je še do nedavnega povezoval globine rudnika. Pogledi obiskovalcev se radi ustavijo ob izsipnikih in **restavriranih lokomotivah**, ki so služile za prevoz rude od jaška do prebiralnice. Vodni tok rak pa je stoletja poganjal rudniške naprave in »kamšti«, ki so črpale jamsko vodo in dvigovale rudo iz jame.

Nadaljujemo pot ob rakah, kjer se nam razkriva pestra kamninska zgradba, gozdne združbe in botanične posebnosti.

Scopolijev spominski vrt

Ob rakah kljubuje času dobov (*Quercus robur*) drevored, zasajen ob izgradnji kanala leta 1601. Od pomladi do jeseni se v naravnem zaporedju vrstijo cvetlice. Za zvončki (*Galanthus nivalis*), jetrniki (*Hepatica nobilis*), telohi (*Helleborus niger*), trobenticami (*Primula vulgaris*), pljučniki (*Pulmonaria officinalis*), vetrnicami (*Anemone nemorosa*), tevjem (*Hacquetia epipactis*) sledijo poljane kranjskega volčiča (*Scopolia carniolica*), čemaža (*Allium ursinum*), mrtve koprive (*Lamium orvala*), salomonovega pečatnika (*Polygonatum multiflorum*), volčje jagode (*Paris quadrifolia*) ... Pod Bernikovim plazom in ob Felčevi hiši uspeva visoki jeglič (*Primula elatior*). Tu najdemo rastline, katerih rodovno ime časti odkritelje, ki so takrat službovali v Idriji.

Ob rakah

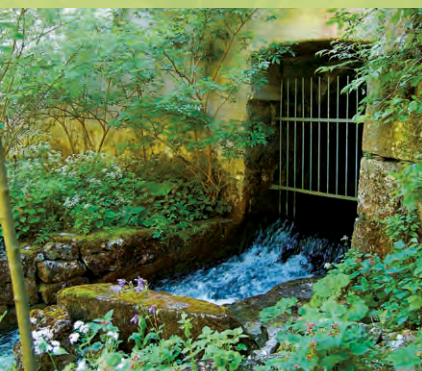
Tevje (*Hacquetia epipactis*)

Spomladanska točilnica
(*Omphalodes verna*)

Kranjski volčič (*Scopolia carniolica*) cveti v
spomin na idrijskega zdravnika Scopolija.

Izvir Podroteje

Po 2,5 km prijetne poti v senci dreves pridemo do **jezu pri Kobili**. Nad njim je voda na stiku zgornjekrednega in eocenskega apnenca izdolbila kraški bruhalnik – Jamo nad Kobilo.

Proti Beli do Fežnarja nadaljujemo pot po levem bregu Idrije, lahko pa zavijemo čez viseči most do Divjega jezera.

Kraški izviri v Podroteji

S sprehajalne poti, kjer je vodni kanal prislonjen na steno apnenca, so lepo vidni podrotejski kraški izviri. Najmočnejši izvir priteka izpod stavbe nekdanjega mлина, okrog njega pa so razporejeni manjši izviri. Ob visokih vodah priteka voda na plan tudi iz številnih razpok ob in nad cesto. Okolico in globlje zaledje izvirov gradijo zakraseli spodnjekredni apnenci.

Jez pri Kobili

Divje jezero

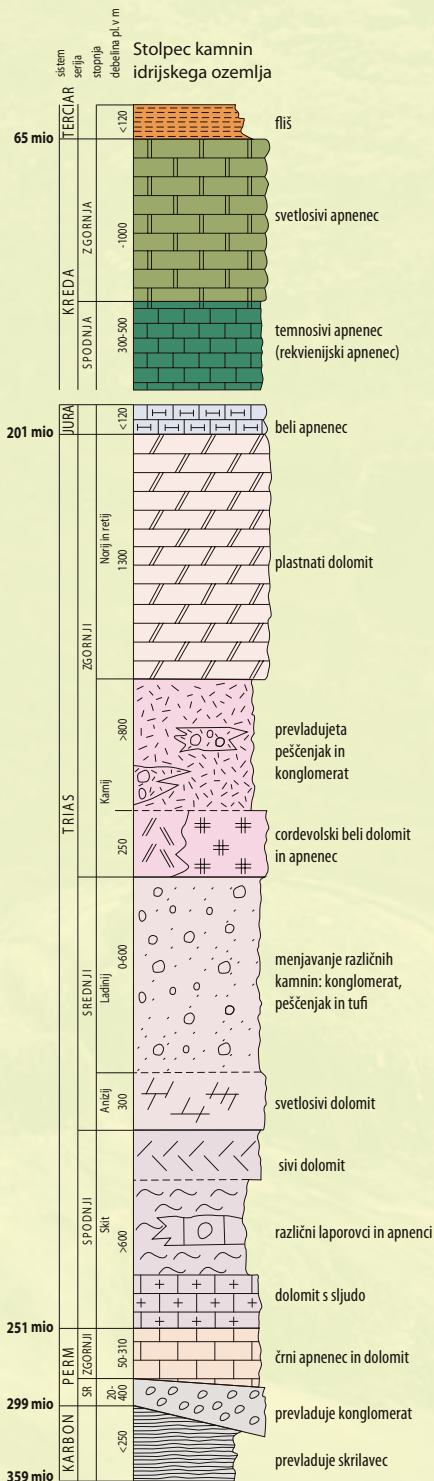
prištevamo med **največje** in najzanimivejše **kraške izvire v Sloveniji**. Urejen je kot prvi muzej v naravi. Leži pod prepadnimi stenami Črnovrške planote na začetku soteske Strug.

Voda priteka iz strmo spuščajočega se potopljenega jamskega rova, ki so ga potapljači doslej raziskali do **globine 164 m**, kar je na meji trenutne človeške zmogljivosti. Mogočne, skoraj 100 m visoke stene gradi plastnati spodnjekredni apnenec, narinjen na neprepustno podlago paleocenskih flišnih kamnin.

Ob suši se voda 'stisne' v jezerce pod mogočno skalno steno, ob visokih vodah pa jezero bruha veliko količino vode in pri tem oblikuje do 60 cm visok 'gobast klobuk'. V takih razmerah prinaša voda tudi večje količine zraka, tako da spremlja bruhanje tudi posebno šumenje. Velikost jezera se spreminja, odvisno od količine vode, ki se izteka po **najkrajši slovenski reki Jezernici**, dolgi le 55 m, v strugo Idrijce. Kadar so nalivi močnejši v zgornjem toku Idrijce, pa lahko pride do nasprotnega pojava in jezero deluje kot požiralnik. Proti Divjemu jezeru in Podroteji odtekajo vode s celotne Črnovrške planote, Vodice, okolice Godoviča in doline Zale, ob visokih vodah pa tudi iz okolice Hotedršice.

V sifonu Divjega jezera so potapljači našli jamsko kozico, jamskega ježka in slepo jamsko stranico, pa tudi človeško ribico.

Človeška ribica

Divje jezero

Alpska mastnica (*Pinguicula alpina*)

Dvocvetna vijolica (*Viola biflora*)

Kranjski jeglič (*Primula carniolica*)

Na tem območju je mogoče najti več kot 150 vrst zemljepisno in ekološko različnih rastlin. Najzanimivejše so na nagubanem senčnem ostenju, ki se dviga iz vode. Med njimi so najiminitnejši: endemit kranjski jeglič (*Primula carniolica*), rumeno milje (*Paederota lutea*), dvocvetna vijolica (*Viola biflora*) in alpska mastnica (*Pinguicula alpina*). Z dlakavim slečem (*Rhododendron hirsutum*), marjetičastolistno nebino (*Aster bellidiastrum*) in še katero tvorijo združbo, ki jo ponavadi srečujemo v Alpah. To so ostanki ledenodobne flore.

Prerez Divjega jezera

raziskali do
164 m globine

Na desnem bregu Idrijce, v Strugu ob glavni cesti je viden narivni stik med dvema apnencema.

Tektonsko okno Strug

V davni geološki preteklosti so se kamninske plasti zaradi bočnih pritiskov najprej nagubale, nato pa pretrgale v več kamninskih blokov, ki so bili porinjeni drug čez drugega. To potovanje kamninskih blokov imenujemo **narivanje**. V milijonih let je razpadanje in odnašanje kamnin postopno odstranilo najvišje ležeče narinjene kamnine in na dan so v obliki tektonskega okna pogledale plasti nižjeležečega paketa.

Staro pot ob levem bregu Idrijce, ki od jezua Kobila pelje v Belo, lahko imenujemo tudi Kraljeva pot. Leta 1838 je Idrijo zaradi botaničnih posebnosti obiskal saški kralj Friderik Avgust II. pod vodstvom Henrika Freyerja. Ogledala sta si cvetlične posebnosti Divjega jezera in Struga.

V skalovju nad potjo, imenovanem Modrasovše, je otoček s toploljubnim rastjem. Med črnim gabrom (*Ostrya carpinifolia*) in malim jesenom (*Fraxinus ornus*) uspeva piramidasta zvončica (*Campanula pyramidata*), navadni jesenček (*Dictamnus albus*) in ilirska perunika (*Iris pallida subsp. illyrica*). V Strugu najdemo tudi širokolistno lobodiko (*Ruscus hypoglossum*).

Navadni jesenček (*Dictamnus albus*)

Širokolistna lobodika (*Ruscus hypoglossum*)

Plezalni center Strug

Na pol poti proti Idrijski Beli, kjer se Strug najbolj zoži, se nahaja plezalni center Strug. Prečkamo reko čez lesen viseč most »cigu must« in 5 min sledimo strmi markirani poti do plezališča. Apnenčaste stene, visoke 50 m, ponujajo okrog 50 smeri.

Kopališče Lajšt

Na sotočju Belce in Idrijce je lepo urejeno **naravno kopališče Lajšt**. Tu se v prijetnem okolju predajamo bogastvu neokrnjene narave krajinskega parka, rekreaciji, gostoljubju domačinov ter gostinski ponudbi na Lajštu. Pisan prod nas seznana z bogastvom kamnin Zgornje Idrijce.

Znamenje pod Tršanovšami

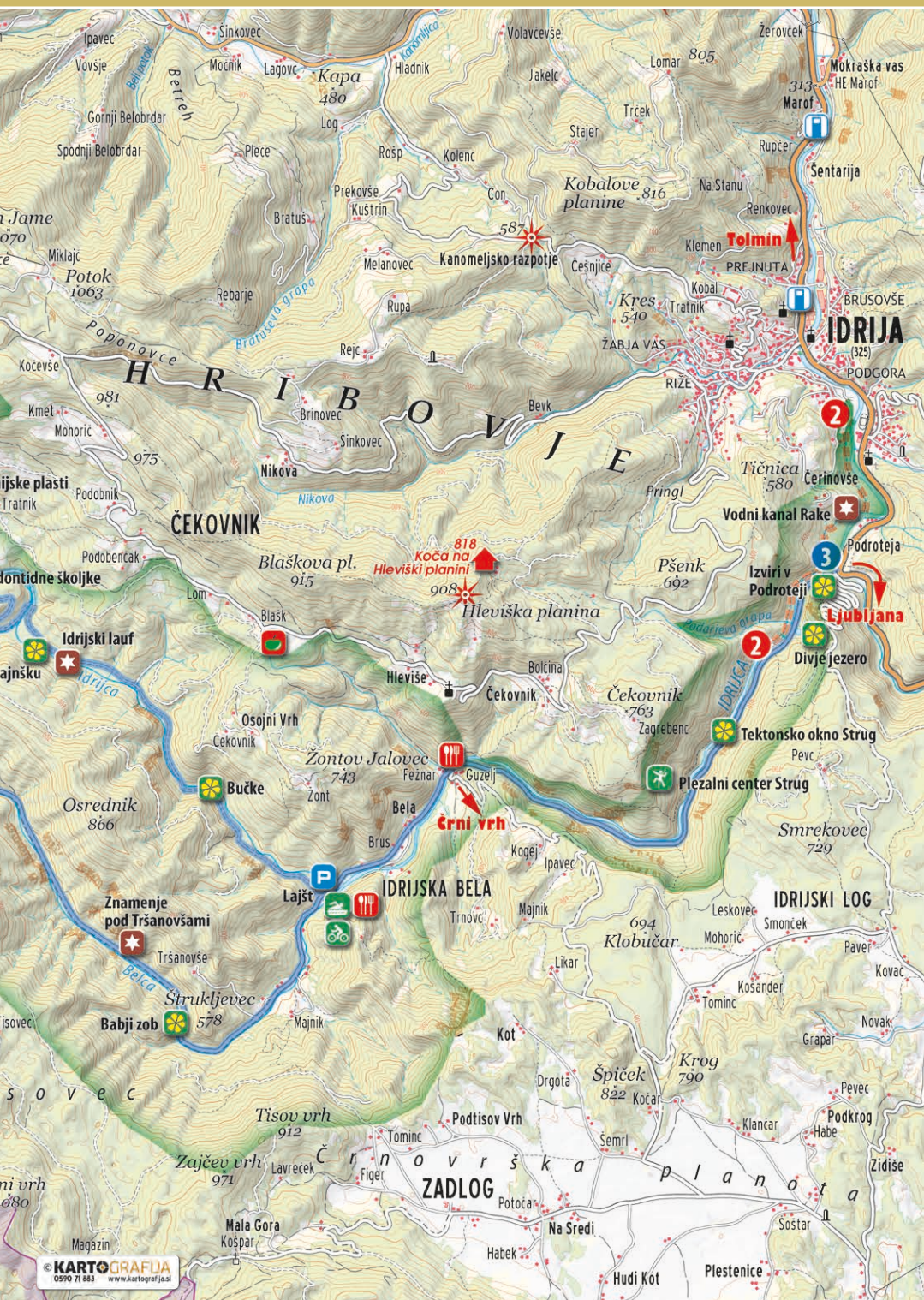
Ob Marijini kapelici je izvir odlične pitne vode.

Babji zob

je več metrov visok dolomitni stolp, stisnjen na ozko brežino med potok Belca in cesto Idrijska Bela– Belčne klavže. Nastal je v svetlo sivem neplastnatem zgornjetriasnem dolomitu. Delno se je izoblikoval po naravni poti, delno so ga preoblikovali ob izdelavi ceste.

Od kod kamnite »babe« in »dedci«?

Skalnate babe in dedci večinoma nosijo stara mitološka imena, neredko povezana z lokalnimi pripovedkami. Pogosto so babe in dedci okamneli zaradi preklinjanja ali pa zaradi drugih grehov.

Organizacija Združenih
narodov za izobraževanje,
znanost in kulturo

- Dediščina živega srebra.
- **Almadén in Idrja**
- vpisana na Seznam svetovni
dediščine leta 2012

Klavže (vodne pregrade) so služile
plavljenju lesa za potrebe rudnika in mesta.

Belčne ali Brusove klavže

na Belci so zmogle akumulacijo do
100.000 m³ vode.

Putrihove klavže

so med vsemi najbolj slikovite, saj so
mojstrsko zagostene med skalovja strme
rečne soteske.

Od Putihovih klavž pelje označena pot
proti lokacijam nekdanje partizanske
bolnice Pavle, ki je delovala v lesenih
barakah na območju med Idrjico in Belco.
Tu se je zdravilo skupaj 1600 ranjencev.
Objekti se niso ohranili.

Kako so plavili les?

*Z zapornicami so zajezili reko in
v strugo pod njimi naložili les.
Ko je bil jez poln, so odprli vrata.
Ogromne količine vode so v
nekaj urah splavile les do mesta.*

Megalodontidni apnenec

Megalodontidne školjke

Triasne megalodontidne školjke

Dobro ohranjene megalodontidne (velikozobke) školjke z vrsto *Triadomegalodon idrianus* najdemo na več nahajališčih. Najlepše so ohranjene v usekih ob gozdni poti, ki se od ceste Krekovše–Mrzla Rupa odcepi proti dolini Idrijce, ter ob novi cesti Knipajs–Krekovše. Prav imenitni so tudi veliki prodniki kamnin, ki jih najdemo na Lajštu in so sestavljeni skoraj samo iz lupin megalodontidnih školjk.

Gozd v Majnšku

V krajinskem parku prevladujejo mešani gozdovi jelke in bukve, v višjeležečih predelih pa bukovi gozdovi. Gozdne združbe se spreminjajo z nadmorsko višino in lego, odvisne pa so tudi od geološke podlage.

Med listavci prevladuje bukev, pri iglavcih pa ima pomembno vlogo jelka.

Idrijski lauf

je bila do 3000 m dolga gozdna železnica za spuščanje in dovoz lesa iz osrčja gozdov do rečne struge, od koder so ga splavljali do Idrije. Lauf, ki je bil prva tovrstna naprava v nekdanji Avstro-Ogrski in verjetno tudi prva na svetu, je bil lesen, le kolesa vozičkov in drugi manjši deli so bili železni.

Bučke (kotlice)

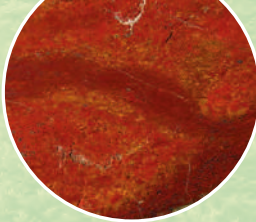
se nahajajo v strugi Idrijce, približno sto metrov pod mostom na cesti Lajšt–Majnšk. Nastale so v zgornjetriasnem dolomitu, so različno globoke, največje tudi od 2 do 3 m. Kotlice nastajajo v potokih in na obrobju rečnih strug. Voda v kotlici hitro kroži, s seboj nosi ulovljene prodnike, ki brusijo stene. Tako se kotlica širi in poglablja.

Tratnikovi usadi

Gre za obsežno plazovito, vedno premikajoče se območje na desnem bregu Idrije pod kmetijo Tratnik v Čekovniku. Pobočja so gola in se zaradi močne erozije nikoli ne zarastejo. Razpadanje in odnašanje je veliko hitrejšo v mehkejših kamninah, kot so glinavci in laporovci, izstopajo pa trdnije kamnine z apnenci, kremenovi peščenjaki in konglomerati. Usadi so prava zakladnica **najrazličnejših kamnin, starih približno 225 milijonov let**. Tu najdemo pisano obarvane glinavce, peščenjake in konglomerate z vmesnimi plastmi apnenca s številnimi organskimi ostanki. Posebno lepi so pisani **jaspisni konglomerati**. V črnih tankoplastnatih julskih apnencih z medplastnimi laporastimi vložki so pogosta jedra školjk *Pachycardia rugosa* in *Myophoria kefersteini* ter številni ostanki tankolupinastih školjk in polžev.

Opozorilo: Znamenitosti nad Tratinikovimi
usadi (Ladinjske plasti, Bedrova grapa, soteska
Kramaršče, mandljasti diabaz in Idrijske klavže)
so dostopne s Čekovnika.

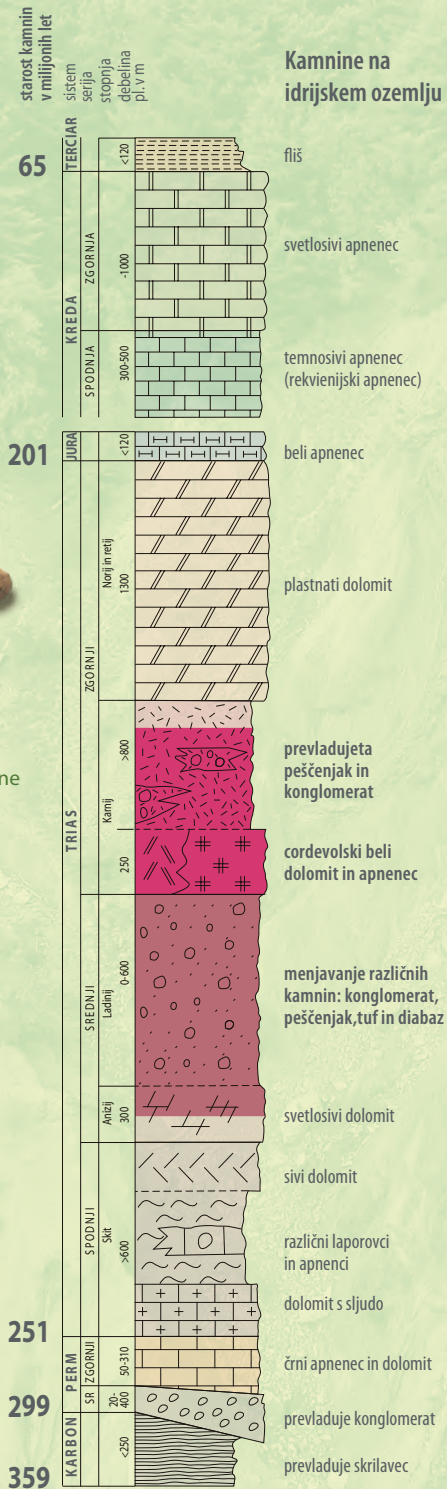
Tratnikovi usadi

Jaspis

Zgornjetriasne
školjke
(*Pachycardia
rugosa*)

Zgornja Idrija

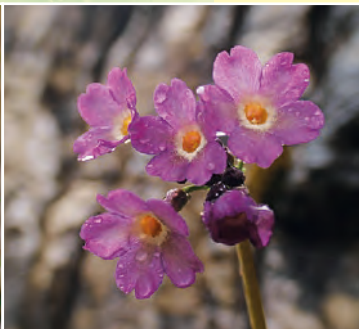
Najpomembnejši botanični zaklad teh strmin je vsekakor posebnež, ki se imenuje po našem mestu. To je križanec **idrijski jeglič** (*Primula x venusta*), ki raste le tam, kjer uspevata v bližini oba starša; **avrikelj** (*Primula auricula*), ljubitelj sončnih sten, in **kranjski jeglič** (*Primula carniolica*), ki uspeva v vlažnih grapah. Take pogoje ima le še na Jelenku in v delu Govcev. Tu uspeva več vrst zavarovanih kukavičevk (*Orchidaceae*), med njimi najlepša lepi čeveljc (*Cypripedium calceolus*). Posebne so še alpske rastline: najmanjši alpski zvonček (*Soldanella minima*), Clusijev svišč (*Gentiana clusii*), navadni slečnik (*Rhodothamnus chamaecistus*) in julijska orlica (*Aquilegia iulia*). Nič manj niso pomembne že dolgo z zakonom zavarovane lesne rastline: tisa (*Taxus baccata*), bodika (*Ilex aquifolium*) in širokolistna lobodika (*Ruscus hypoglossum*). Posebno varovanje potrebuje mokrotni svet v povirju Idrije z okroglostno rosiko (*Drosera rotundifolia*) in šotnim mahom (*Spagnum sp.*).

Ladinijske plasti

zbujajo pozornost zaradi hitrega menjavanja zelenih in rjavordečih plasti laporovcev z rdečkastim apnencem z odlomki amonitov. Plasti so lepo vidne ob cesti Tratnik–Idrijske klavže pod kmetijo Rižnikar. Kamnine so stare okrog 230 milijonov let.

Avrikelj (*Primula auricula*)

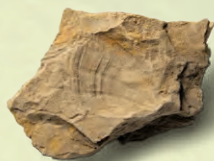
Idrijski jeglič (*Primula x venusta*)

Lepi čeveljc (*Cypripedium calceolus*)

Bedrova grapa

izvira pod Hudim poljem in se v Kramaršči izliva v Idrijco. V slikoviti, a zahtevni grapi lahko sledimo zgornjetriasnim (karnijskim) kamninam meter za metrom, opazujemo pisani preplet kamnin, njihove značilnosti in sedimentološke posebnosti. Opazimo tudi več plasti s fosilnimi školjkami *Pachycardia rugosa* in *Myophoria kefersteini*. V sredini grape, kjer se priključi Pšenkova grapa, prečkamo večji vložek pasnatega in oolitnega apnenca, v katerem so razviti zanimivi kraški pojavi. Mimo ostankov partizanske Očkove bolnice pridemo do imenitnih golic postopnega prehoda karnijskih glinavcev v norijsko-retijski dolomit.

Školjka z rebrcem
(*Myophoria kefersteini*)

Soteska Kramaršče

je izjemno slikovit in težko prehoden odsek Idrijce **nad stiščem Bedrove grape** in **Črnega potoka** (Suha Idrijca). Idrijca si je tu v slapovih in vrtinčastih tolmunih utrla pot med navpičnimi stenami. Na dolžini okrog 200 m je oblikovala 3 slapove in 4 večje tolmane. Stene soteske gradi cordevolski dolomit, ki ga sekajo številne prelomne cone. Vtočni del soteske je zasut z velikimi balvani Baštetovega podora.

Opozorilo: Soteska je prehodna samo za obiskovalce z alpinističnim znanjem.

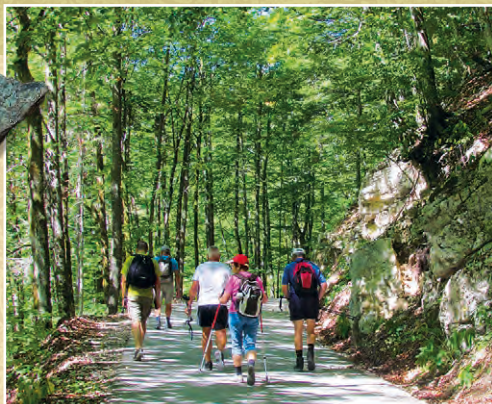
Bedrova grapa

Soteska Kramaršče

Mandljasti diabaz

V Kramaršci si ob glavni cesti proti Idrijskim klavžam lahko ogledamo temno zeleno magmatsko kamnino, imenovano mandljasti diabaz, z luknjicami oziroma geodami, ki jih zaradi njihove oblike imenujemo mandlji. Geode so nastale pri hitrem ohlajanju lave, ki se je iztekala v plitvo morje pred približno 230 milijoni let (v času ladinija). Beli kalcitni kristali so nato zapolnili geode in dajejo kamnini poseben izgled. Mandljasti diabazi so najzahodnejši izdanki magmatskih kamnin v Sloveniji.

Idrijske klavže

so največje in najzmogljivejše od vseh klavž. 41,4 m dolga in 10,8 m široka zapornica za plavljenje lesa je v 800 m dolgem jezeru zadrževala 210.000 m³ vode, ki je ob dvigu zapornic naenkrat splavila 10.000 m³ lesa proti 20 km oddaljeni Idriji.

ŠPORTNE aktivnosti

Športno-rekreacijski center in naravno kopališče na Lajštu, sotočje Idrijce in Belce
t: 030 323 133

Plezalni center Strug
e: davor.velikanje@gmail.com

Lovska družina Krekovše
Idrijska Bela 21, Idrija • t: 051 689 098

Prodaja NARAVNIH/DOMAČIH izdelkov

Posestvo Na kupčku
Čekovnik 22, Idrija • t: 031 616 411

GOSTINSTVO in NAMESTITVE

Okrepčevalnica »Fežnar«
Idrijska Bela 14, Idrija • t: 05 374 10 08

Letni vrh »Lajšt«
Idrijska Bela 16b, Idrija • t: 030 323 133

Koča na Hleviški planini
Čekovnik 34a, Idrija
www.planinsko-drustvo-idrija.si

Posestvo Na kupčku
Čekovnik 22, Idrija • t: 031 616 411

TRADICIONALNE prireditve

- Majsko kolesarjenje v Belo
- Pohod na Hleviše (v maju)
- Junjski pohod v Belo
- Poletje v Beli (v juliju in avgustu)
- Vzpon na Hleviše (v septembru)

Območje KRAJINSKEGA PARKA Zgornja Idrija

Dolžina: 11 km

Širina: 3,3 km

Površina: 44,74 km²

Višinska razlika: 330 – 1430 m

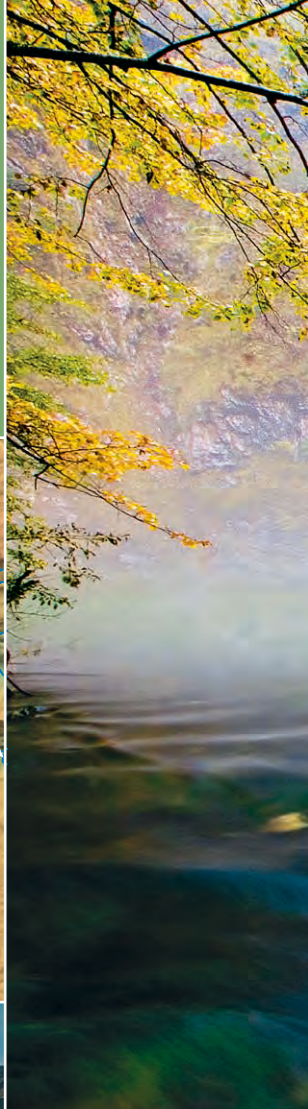
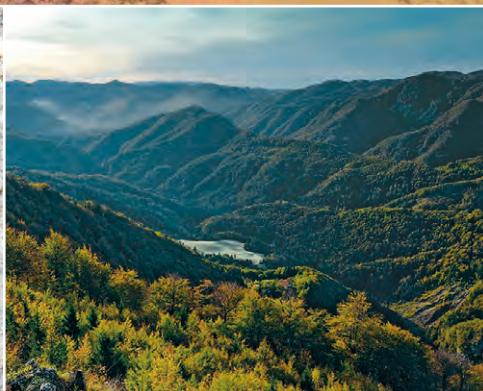
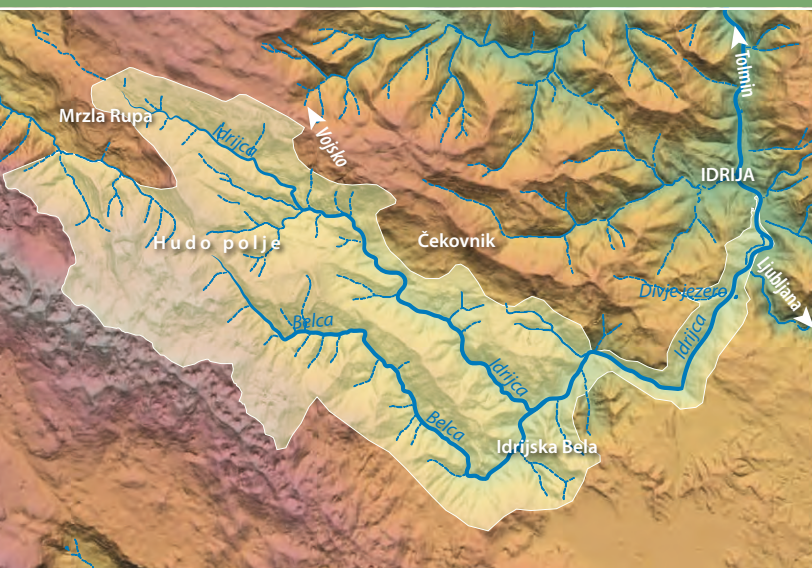
Najpomembnejše kamnine: dolomit, apnenec in peščenjak

Rastišče: dinarski jelovo-bukov gozd (*Omphalodo-Fagetum*)

Botanična posebnost: idrijski jeglič (*Primula x venusta*)

Vodotoki: Idrija, Belca

Naselje: Idrijska Bela

Založil: Center za idrijsko dediščino • Besedilo: Martina Peljhan, Jože Čar, Anka Vončina • Jezikovni pregled: Milanka Trušnovec • Oblikovanje: Ivana Kadivec, Jaka Modic • Fotografije: Jože Bavcon, Iztok Bončina, Amadej Carl, Bojan Erhartič, Ciril Mlinar, Jani Peternej, Martina Stupar, Aleksander Šinkovec, David Tončič, Samo Trebižan, Anka Vončina, Dunja Wedam, arhiv Mestnega muzeja Idrija, arhiv CID, arhiv Turistične agencije Idrija • Izris litološkega stolpca: Andrej Albreht • Izris zemljevidov: Kartografija, Rafael Bizjak • Risba: Zavod RS za varstvo narave • Tisk: A-media d.o.o. • Naklada: 5000 izvodov • december 2018

